

Toshkent davlat sharqshunoslik universiteti

Sharqshunoslik. Востоковедение. Oriental Studies

SHARQSHUNOSLIK
ВОСТОКОВЕДЕНИЕ
ORIENTAL STUDIES

Jurnal websayti:

<https://orientalstudies.uz/index.php/os>

JAHON SIYOSATIDA AQSH–XITOIY RAQOBATI: GLOBAL BOSHQARUV, DIPLOMATIYA, XAVFSIZLIK VA IQTISODIY MUNOSABATLAR

Habibullo Sadibaqosev

Siyosiy fanlar bo'yicha falsafa doktori (PhD),

O'zbekiston xalqaro islom akademiyasi

Toshkent, O'zbekiston

Email: habibullosadibakosev@gmail.com

MAQOLA HAQIDA

Kalit so'zlar: AQSH-Xitoy raqobati, global boshqaruv, xavfsizlik dinamikasi, iqtisodiy munosabatlar, hamkorlik, geosiyosat, strategik raqobat, diplomatiya.

Annotatsiya: Amerika Qo'shma Shtatlari va Xitoy o'rtasidagi raqobat xalqaro munosabatlarning turli jabhalariga ta'sir ko'rsatishi bilan jahon siyosati sohasida muhim ahamiyatga ega bo'ldi. Ushbu maqola raqobatni keltirib chiqaruvchi asosiy omillarni, geosiyosiy dinamikani va kelajakdagi global barqarorlikka ta'sirini o'rganishga intiladi. AQSH va Xitoy o'rtasidagi kuchayib borayotgan raqobatni ko'plab omillar, jumladan, iqtisodiy raqobat, strategik manfaatlar va mafkuraviy tafovutlar bilan bog'lash mumkin. Ikkala davlat ham global ta'sir va hukmronlik uchun kurashmoqda, bu esa turli sohalarda, masalan, savdo munosabatlari, harbiy pozitsiyalar va mintaqaviy mojaralarda namoyon bo'ladigan keskinliklarning murakkab tarmog'iga olib keladi. Ushbu raqobatning rivojlanib borayotgan dinamikasi mavjud xalqaro tartib uchun, shuningdek, hokimiyat uchun kurash o'rtasida qolgan kichikroq davlatlar uchun keng ko'lamli oqibatlariga olib keladi. Bundan tashqari, raqobat global ittifoqlar va sherikliklarda o'zgarishlarga olib keldi, davlatlar diplomatik munosabatlarida nozik muvozanatni saqlashga majbur bo'ldi. Bu raqobatning oqibatlari faqat AQSH va Xitoy bilan cheklanib qolmaydi, balki boshqa yirik davlatlar, mintaqaviy ishtirokchilar va xalqaro tashkilotlarga ham taalluqlidir. Bu oqibatlar turli sohalarni, jumladan, iqtisodiy o'zaro bog'liqlik, xavfsizlik sohasida hamkorlik, xalqaro normalar va institutlarni shakllantirishni qamrab oladi. AQSH va Xitoy o'rtasidagi raqobatning raqobatbardosh tabiati mavjud dunyo tartibini beqarorlashtirish potensialiga ega hamda ochiq va yashirin mojarolarning kuchayishiga olib kelishi mumkin. Shunday

ekan, siyosatchilar, olimlar va global liderlar ushbu raqobat trayektoriyasini tanqidiy baholashlari hamda uning global siyosat va xavfsizlikka salbiy ta'sirini yumshatishga harakat qilishlari zarur. Ushbu maqola AQSH-Xitoy raqobatini har tomonlama tahlil qilish, uning ko'p qirrali o'lchovlarini yoritish va hal qilish va hamkorlikning potensial yo'llari haqida tushuncha berishga qaratilgan.

USA-CHINA COMPETITION IN WORLD POLITICS: GLOBAL GOVERNANCE, DIPLOMACY, SECURITY AND ECONOMIC RELATIONS

Habibullo Sadibaqasev

Doctor of Philosophy in Political Science (PhD),

International Islamic Academy of Uzbekistan

Tashkent, Uzbekistan

ABOUT ARTICLE

Key words: US-China rivalry, global governance, security dynamics, economic relations, cooperation, geopolitics, strategic competition, diplomacy.

Abstract: The rivalry between the United States and China has become a significant focus in the realm of world politics, with implications that extend to various aspects of international relations. This paper seeks to explore the underlying factors driving the rivalry, the geopolitical dynamics at play, and the potential future implications on global stability. The intensifying rivalry between the USA and China can be attributed to a myriad of factors, including economic competition, strategic interests, and ideological differences. Both countries are vying for global influence and dominance, leading to a complex web of tensions that manifest in various arenas, such as trade relations, military posturing, and regional conflicts. The evolving dynamics of this rivalry have far-reaching consequences for the existing international order, as well as for smaller nations caught in the midst of this power struggle. Furthermore, the rivalry has brought about a shift in global alliances and partnerships, with nations being forced to navigate a delicate balance in their diplomatic relations. The implications of this rivalry are not limited to the USA and China alone, but also extend to other major powers, regional actors, and international organizations. These implications encompass various spheres, including economic interdependence, security cooperation, and the shaping of international norms and institutions. The competitive nature of the USA-China rivalry has the potential to destabilize the existing world order and may lead to increased conflicts, both overt and covert. As such, it is imperative for policymakers, scholars, and global leaders to critically assess the trajectory of this rivalry and work towards mitigating its adverse impacts on global politics and security. This paper aims to provide a comprehensive analysis of the USA-China rivalry, shedding light on its multifaceted dimensions and offering insights into potential pathways for resolution and cooperation.

КОНКУРЕНЦИЯ США И КИТАЯ В МИРОВОЙ ПОЛИТИКЕ: ГЛОБАЛЬНОЕ УПРАВЛЕНИЕ, ДИПЛОМАТИЯ, БЕЗОПАСНОСТЬ И ЭКОНОМИЧЕСКИЕ ОТНОШЕНИЯ

Хабибулло Садибакаева

доктор философии в политологии (PhD),

Международная исламская академия Узбекистана

Ташкент, Узбекистан

О СТАТЬЕ

Ключевые слова: соперничество США и Китая, глобальное управление, динамика безопасности, экономические отношения, сотрудничество, геополитика, стратегическое соревнование, дипломатия.

Аннотация: Соперничество между Соединенными Штатами и Китаем стало предметом пристального внимания в сфере мировой политики, последствия которого распространяются на различные аспекты международных отношений. Целью данной статьи является изучение основных факторов, вызывающих соперничество, действующую геополитическую динамику и потенциальные будущие последствия для глобальной стабильности. Усиление соперничества между США и Китаем можно объяснить множеством факторов, включая экономическую конкуренцию, стратегические интересы и идеологические разногласия. Обе страны соперничают за глобальное влияние и доминирование, что приводит к возникновению сложной сети напряженности, которая проявляется на различных аренах, таких как торговые отношения, военные действия и региональные конфликты. Развивающаяся динамика этого соперничества имеет далеко идущие последствия для существующего международного порядка, а также для небольших стран, оказавшихся в эпицентре этой борьбы за власть. Более того, соперничество привело к изменению глобальных альянсов и партнерств, при этом страны были вынуждены искать хрупкий баланс в своих дипломатических отношениях. Последствия этого соперничества не ограничиваются только США и Китаем, но также распространяются на другие крупные державы, региональных игроков и международные организации. Эти последствия охватывают различные сферы, включая экономическую взаимозависимость, сотрудничество в области безопасности и формирование международных норм и институтов. Конкурентный характер соперничества США и Китая потенциально может дестабилизировать существующий мировой порядок и привести к усилению конфликтов, как явных, так и скрытых. Таким образом, политикам, ученым и мировым лидерам крайне важно критически оценить траекторию этого соперничества и работать над смягчением его негативного воздействия на глобальную политику и безопасность. Целью данной статьи является предоставление всестороннего анализа соперничества США и Китая, проливая свет на его многогранные аспекты и предлагая понимание потенциальных путей разрешения и сотрудничества.

KIRISH

Amerika Qo'shma Shtatlari va Xitoy Xalq Respublikasi o'rtasidagi raqobat zamonaviy jahon siyosatining muhim va dinamik xususiyati sifatida namoyon bo'ldi. Ushbu ikki global kuch o'rtasidagi o'zaro munosabatlar global boshqaruv, xalqaro diplomatiya, xavfsizlik dinamikasi va iqtisodiy munosabatlarga chuqur ta'sir ko'rsatadi. Ushbu raqobatning ko'p qirrali o'lchovlari va rivojlanayotgan tabiatini tushunish siyosatchilar, xalqaro munosabatlar bo'yicha olimlar va xalqaro tizimning murakkabliklarini yo'lga qo'yishga intilayotgan global manfaatdor tomonlar uchun juda muhimdir. Ushbu maqolaning maqsadi AQSH va Xitoy o'rtasidagi raqobatni keng qamrovli tahlil qilish hamda uning global boshqaruv, diplomatiya, xavfsizlik va iqtisodiy munosabatlarga ta'siriga e'tibor berishdir. Raqobatning asosiy omillarini va uning xalqaro tartibga ta'sirini o'rganish orqali ushbu tadqiqot AQSH-Xitoy kuch dinamikasi bilan bog'liq murakkabliklar va muammolarni chuqurroq tushunishga hissa qo'shishga qaratilgan. Ushbu maqolaning dolzarbligi zamonaviy global landshaftni shakllantirishda AQSH-Xitoy raqobatining kuchayishi bilan ta'kidlanadi. Ikkala davlat ham ta'sir o'tkazish va kuch prognozi uchun kurashayotgani sababli, ularning o'zaro ta'siri mintaqaviy va global siyosatga o'z ta'sirini o'tkazmoqda. Ushbu raqobatning geosiyosiy, iqtisodiy va mafkuraviy jihatlarini o'rganish orqali ushbu maqola AQSH-Xitoy kuch raqobatining murakkab tomonlarini hamda uning global boshqaruv va xalqaro munosabatlarga ta'sirini yoritishga intiladi. Ushbu tadqiqotning ahamiyati siyosatchilar, amaliyotchilar va olimlarni AQSH hamda Xitoy o'rtasidagi murakkab o'zaro ta'sir va uning jahon siyosatiga kengroq ta'siri haqida xabardor qilish potensialidadir. Ikki qudratli davlat o'rtasidagi raqobat rivojlanishda davom etar ekan, bu xalqaro hamjamiyat uchun ham muammolar, ham imkoniyatlar tug'dirmoqda. Ushbu raqobatning nozik farqlarini ochib, ushbu maqola keskinlikni yumshatish hamda AQSH va Xitoy o'rtasidagi konstruktiv hamkorlikni rivojlantirishning potensial yo'llari haqida qimmatli tushunchalarni taqdim etishga qaratilgan va shu bilan global barqarorlik, hamkorlik va boshqaruvni rivojlantirishga hissa qo'shadi. Keyingi bo'limlarda ushbu maqola raqobatning omillari va ko'rinishlarini ko'rib chiqadi, ayniqsa, uning global boshqaruv, xalqaro diplomatiya, xavfsizlik dinamikasi va iqtisodiy munosabatlarga ta'siriga e'tibor beradi. Ushbu tahlil orqali biz AQSH-Xitoy kuch dinamikasi va uning jahon siyosatiga ta'siri haqida nozik tushuncha berishga intilamiz.

TADQIQOTNING USULLARI

Ushbu tadqiqot bir qator asosiy va ikkilamchi manbalarga, jumladan, akademik adabiyotlar, siyosiy hujjatlar va ekspert tahlillariga asoslangan sifatli tadqiqot metodologiyasidan foydalanadi. Tahlil AQSH-Xitoy munosabatlaridagi asosiy voqealar va o'zgarishlarni ko'rib

chiqishga, shuningdek, raqobat sharoitida o'z manfaatlarini ilgari surish uchun ikkala davlat tomonidan qo'llaniladigan strategiyalarni o'rganishga asoslangan. Tadqiqot, shuningdek, xalqaro barqarorlik va global tartib kelajagi uchun oqibatlarni baholash uchun qiyosiy yondashuvdan foydalangan holda, AQSH-Xitoy raqobatining mintaqaviy aktorlar va global institutlarga ta'sirini ko'rib chiqadi.

NATIJARLAR

Qo'shma Shtatlar va Xitoy o'rtasidagi raqobat global boshqaruv, xavfsizlik va iqtisodiy munosabatlarga keng qamrovli ta'sir ko'rsatadigan zamonaviy jahon siyosatining belgilovchi xususiyatlaridan biri sifatida paydo bo'ldi. Ikki qudratli davlat o'rtasidagi bu dinamik munosabatlar o'nlab yillar davomida xalqaro tizimni shakllantirgan tarixiy keskinliklar va hokimiyat uchun kurashlarga asoslangan. Raqobatning kelib chiqishini AQSH va Xitoy mafkuraviy tafovutining qarama-qarshi tomonlarida bo'lgan Sovuq urush davridan kuzatish mumkin. 1949-yilda Xitoy Xalq Respublikasining tashkil topishi va keyinchalik uning Sovet Ittifoqiga qo'shilishi Vashington va Pekin o'rtasida dushmanlik davriga olib keldi. Biroq 1970-yillardagi munosabatlarning erishi prezident Richard Niksonning 1972-yilda Xitoyga qilgan tarixiy tashrifi bilan yakunlangani AQSH-Xitoy munosabatlarida burilish nuqtasi bo'ldi¹. O'shandan beri Qo'shma Shtatlar va Xitoy o'rtasidagi munosabatlar hamkorlik va raqobatning murakkab o'zaro ta'siri bilan ajralib turadi.² Bir tomondan, ikki davlat chuqur iqtisodiy aloqalarga ega, Xitoy asosiy savdo sherigi va jahon iqtisodiyotida asosiy o'yinchi sifatida namoyon bo'lmoqda³. Boshqa tomondan, so'nggi yillarda strategik raqobat kuchaydi, chunki ikkala davlat ham Osiyo–Tinch okean va Afrika kabi muhim mintaqalarda ta'sir o'tkazish uchun kurashmoqda.⁴ AQSH-Xitoy raqobatining ahamiyatini oshirib bo'lmaydi, chunki u global boshqaruv, xavfsizlik va iqtisodiy munosabatlarning kelajagi uchun chuqur ta'sir ko'rsatadi⁵. Dunyoning ikki yirik iqtisodiyoti va harbiy qudrati sifatida Qo'shma Shtatlar va Xitoy xalqaro tartibni tubdan shakllantirish imkoniyatiga ega. Ularning texnologiya va savdodan tortib xavfsizlik va diplomatiyagacha bo'lgan turli sohalardagi hukmronlik uchun raqobati geosiyosiy landshaftni qayta shakllantirish salohiyatiga ega. Qo'shma Shtatlar ketma-ket ma'muriyatlar rahbarligida uzoq vaqtdan beri global ishlarda hukmron kuch bo'lib kelgan. Liberal demokratiya

¹ Megha Khemka. "Questionable Means to Problematic Ends: Nixon's Historic Trip to China". Chicago History Museum. Retrieved from: <https://www.chicagohistory.org/app/uploads/2023/08/CMHD-Students-Annotated-Bibliography-Paper-Example.pdf>

² Yuhan Zhang (2024) The United States and China's complex cooperation and rivalry continue | East Asia Forum.

³ Joshua P. Meltzer, Neena Shenai (2019) "The US-China economic relationship" Retrieved from: https://www.brookings.edu/wp-content/uploads/2019/02/us_china_economic_relationship.pdf

⁴ Barbara Lippert, Volker Perthes (2020) "Strategic Rivalry between United States and China". SWP Research Paper 2020/RP04, 06.04.2020, 53 Seiten.

⁵ Elcan Tokmak (2023). "The Effects of US-China Rivalry on the Security of the North Pacific" Retrieved from: <https://www.ankasam.org/the-effects-of-us-china-rivalry-on-the-security-of-the-north-pacific/?lang=en>

va erkin bozor kapitalizmi chempioni sifatida AQSH o'z qadriyatlari va manfaatlarini butun dunyo bo'ylab targ'ib qilishga intildi. Prezident, Kongress va turli davlat idoralarini o'z ichiga olgan AQSH ma'muriyati mamlakatning boshqa davlatlar bilan munosabatlarini shakllantiradigan tashqi siyosiy tashabbuslarni shakllantirish va amalga oshirishda markaziy rol o'ynaydi. So'nggi yillarda AQSH Xitoyga nisbatan qat'iyroq pozitsiyani egallab, uni savdo, texnologiya va xavfsizlik kabi sohalarda Amerika manfaatlariga tahdid soladigan strategik raqobatchi sifatida ko'rib chiqdi⁶. Raqobatning boshqa tomonida o'zini jahon sahnasida asosiy o'yinchiga aylantirgan kuchayib borayotgan Xitoy turibdi⁷. Xitoy Kommunistik partiyasi rahbarligida Xitoy iqtisodiy modernizatsiya va harbiy ekspansiya siyosatini olib bordi, bu esa uni buyuk davlat maqomiga olib chiqdi. Prezident Si Szinpin boshchiligidagi Xitoy hukumati Vashington va boshqa poytaxtlarda xavotir uyg'otgan milliy yoshartirish hamda global yetakchilik haqidagi tasavvurni bayon qildi. Xitoyning "Bir makon, bir yo'l" tashabbusi va Janubiy Xitoy dengizida harbiy kuchayishi kabi tashabbuslar bilan ajralib turadigan qat'iy tashqi siyosati AQSH va uning ittifoqchilari bilan ziddiyatni kuchaytirdi. Qo'shma Shtatlar va Xitoy o'rtasidagi raqobat xalqaro tashkilotlar hamda ko'p tomonlama forumlarda aks etdi, bu yerda ikkala mamlakat ham o'z kun tartibini ilgari surishga intilmoqda⁸. Birlashgan Millatlar Tashkiloti, Jahon Savdo Tashkiloti va Xalqaro Valuta Jang'armasi kabi tashkilotlar AQSH va Xitoy tomonidan diplomatik manyovrlar hamda kuchlarni prognoz qilish uchun maydon bo'lib xizmat qiladi. Qo'shma Shtatlar an'anaviy ravishda qoidalarga asoslangan tartib va demokratik qadriyatlar tarafdori bo'lib, ushbu muassasalarda yetakchi ovoz bo'lib kelgan. Aksincha, Xitoy xalqaro tashkilotlar doirasidagi ta'sirini kengaytirishga intilib, G'arb hukmronligiga qarshi chiqdi va boshqaruvning muqobil modellarini ilgari surdi. AQSH-Xitoy raqobatining global boshqaruv uchun oqibatlarini chuqurdir, chunki u mavjud institutlar va me'yorlarning mustahkamligini sinovdan o'tkazadi. Amerika boshchiligidagi liberal internatsionalizm va Xitoy boshchiligidagi avtoritar kapitalizm o'rtasidagi to'qnashuv Ikkinchi jahon urushidan keyingi tartibni ta'minlovchi tamoyillarga asosiy muammo tug'diradi. AQSH va Xitoy o'rtasidagi ishonchning yo'qolishi iqlim o'zgarishi, pandemiya va terrorizm kabi transmilliy muammolarni hal qilishda ko'p tomonlama hamda hamkorlikning samaradorligiga nisbatan shubhalarning kuchayishiga olib keldi. Diplomatiya sohasida AQSH-Xitoy raqobati Vashington va Pekin o'rtasidagi munosabatlarni keskinlashtirib, qator qarama-qarshilik va tortishuvlarga olib keldi. Savdo tangliklari va texnologiya urushlaridan tortib, harbiy pozitsiyalar va mafkuraviy

⁶ Carlson, B.G. (2023). *US-China Strategic Competition in Each Domestic Context*. Palgrave Macmillan, Cham.

⁷ Mohammed Saaida. (2023). "The Rise of China as a Global Superpower and its Implications for International Relations.", 1, pp.1-4.

⁸ Raphael Padula, Diego Eugênio Pizetta. (2022). "The increasing dispute between USA and China over international standardization". *Revista Brasileira de Política Internacional* 165 (1), e012.

to'qnashuvlargacha, ikki mamlakat ko'p qirrali raqobatga kirishdi, bu mojaro xavfi haqida xavotirlarni uyg'otdi. Aloqa kanallarining buzilishi va ritorikaning kuchayishi AQSH va Xitoy o'rtasida yangi Sovuq urush xavfini kuchaytirdi bu – global barqarorlik uchun potensial dahshatli oqibatlarga olib keladi. Xavfsizlik masalalari AQSH-Xitoy raqobatida katta ahamiyatga ega, chunki ikkala davlat ham Osiyo–Tinch okean va Yaqin Sharq kabi muhim mintaqalarda o'z ta'sirini kuchaytirishga intilmoqda. AQSHning Hind-Tinch okean mintaqasidagi harbiy mavjudligi hamda Yaponiya va Avstraliya kabi davlatlar bilan ittifoq tuzayotgani Xitoy tomonidan shubha bilan qaralmoqda va bu ularni o'z yuksalishini ushlab turish harakatlari deb biladi. Bunga javoban Xitoy o'zining harbiy salohiyatini kengaytirdi va Janubiy Xitoy dengizi kabi bahsli hududlarda qat'iy harakatlarni amalga oshirib, qo'shni davlatlar va AQSHni xavotirga soldi. AQSH va Xitoy o'rtasidagi iqtisodiy aloqalar ularning raqobatining asosiy nuqtasi bo'lib kelgan, unda savdo kelishmovchiliklari va texnologiya raqobati ustunlik qilgan. Tramp ma'muriyatining Xitoy tovarlariga tariflar joriy etishi va ta'minot zanjirlarini ajratish harakatlari Pekin tomonidan javob choralarini keltirib chiqardi va bu uzoq davom etgan savdo urushiga olib keldi, bu esa global savdoni buzdi. Bayden ma'muriyati Xitoy bilan iqtisodiy munosabatlarga yanada nozik yondashuvni ko'rsatib, iqlim o'zgarishi kabi masalalar bo'yicha hamkorlikni ta'kidlab, adolatsiz deb hisoblangan savdo amaliyotlariga bosim o'tkazdi. Qo'shma Shtatlar va Xitoy o'rtasidagi jahon siyosatidagi raqobat ularning mafkuraviy tafovutlar, xususan, siyosiy tizimlari va bu tizimlar tashqi siyosatini qanday shakllantirishi nuqtayi nazaridan chuqur ildiz otgan. Bu ikki global kuch o'rtasidagi mafkuralarning to'qnashuvi global boshqaruv, diplomatiya, xavfsizlik va iqtisodiy munosabatlarga jiddiy ta'sir ko'rsatadi. AQSH va Xitoy o'rtasidagi mafkuraviy raqobat namoyon bo'ladigan asosiy sohalardan biri bu–ularning raqobatlashayotgan siyosiy tizimlarida. Qo'shma Shtatlar demokratik respublika bo'lib, hokimiyat saylangan vakillar orqali xalq qo'liga o'tadigan boshqaruv tizimi bilan ajralib turadi. Bundan farqli o'laroq, Xitoyni siyosiy hokimiyat va qarorlar qabul qilishni qattiq nazorat qiluvchi bir partiyaviy tizimda ishlaydigan Xitoy Kommunistik partiyasi (XKP) boshqaradi. Ushbu turli xil siyosiy tizimlar har bir davlatning tashqi siyosatga qanday yondashishiga chuqur ta'sir ko'rsatadi. Qo'shma Shtatlar tashqi siyosat qarorlarida ko'pincha inson huquqlari, demokratiya va shaxs erkinliklari kabi qadriyatlarga urg'u beradi. Demokratiya va inson huquqlarini targ'ib qilish bo'yicha bu mafkuraviy majburiyat AQSHni Xitoyning цензура, siyosiy repressiya va Shinjondagi uyg'urlar kabi etnik ozchiliklarga munosabat kabi masalalar bo'yicha tajribasini tanqid qilishga olib keldi. Boshqa tomondan, Xitoyning siyosiy tizimi barqarorlik, iqtisodiy rivojlanish va milliy suverenitetni birinchi o'ringa qo'yadi. XKP inson huquqlari va demokratiya kabi masalalarga ijtimoiy tartibni

saqlash hamda hokimiyat ustidan nazoratni saqlab qolish nuqtayi nazaridan qaraydi. Natijada, Xitoy ko‘pincha AQSHning tanqidlariga qarshi bo‘lib, ularni ichki ishlariga aralashish sifatida baholaydi va barqarorlik hamda iqtisodiy o‘shishni saqlash uchun zarur bo‘lgan siyosatini himoya qiladi. AQSH va Xitoy o‘rtasidagi mafkuralar to‘qnashuvi avtonomiya tushunchasiga ham taalluqlidir. Amerika Qo‘shma Shtatlari ichki va xalqaro miqyosda individual avtonomiya hamda o‘z taqdirini o‘zi belgilash g‘oyasini qo‘llab-quvvatlaydi. Muxtoriyatga sodiqlik AQSHning butun dunyo bo‘ylab demokratik harakatlar va o‘zini o‘zi boshqaradigan hududlarni qo‘llab-quvvatlashiga asos bo‘ladi. Bundan farqli o‘laroq, Xitoyning avtonomiyaga munosabati ko‘proq markazlashgan va davlat markazlashgan. XKP milliy suverenitet va hududiy yaxlitlikni birinchi o‘ringa qo‘yadi hamda o‘z hokimiyatiga tahdidlarni Xitoy davlatining birligi va barqarorligiga tahdid deb biladi. Muxtoriyat nuqtayi nazaridagi bu farqlar AQSH va Xitoy o‘rtasida Tayvan, Gonkong va Janubiy Xitoy dengizi kabi masalalar yuzasidan keskinlikka olib keldi.

Savdo munosabatlari: Qo‘shma Shtatlar va Xitoy o‘rtasidagi raqobat ularning savdo munosabatlariga sezilarli ta‘sir ko‘rsatdi. So‘nggi bir necha o‘n yilliklar ichida Xitoy global iqtisodiy kuchga hamda dunyodagi eng yirik eksportchi va ikkinchi yirik import qiluvchiga aylandi. Bu ikki davlat o‘rtasida kuchli raqobatni yuzaga keltirdi, turli savdo kelishmovchiliklari va proteksionistik choralarga olib keldi. Ushbu raqobatning oqibatlaridan biri tariflar va savdo cheklovlarining joriy etilishidir. Qo‘shma Shtatlar o‘zining savdo kamomadini kamaytirish va mahalliy sanoatni himoya qilish maqsadida Xitoy tovarlariga qaratilgan bir qancha tarif choralarni qo‘lladi. Bunga javoban Xitoy AQSH tovarlariga o‘z tariflarini joriy qilib, javob qaytardi. Ushbu savdo keskinliklari global ta‘minot zanjirlarini buzdi, noaniqlikni oshirdi va iqtisodiy o‘shishga to‘sqinlik qildi.

Investitsiyalar: Amerika Qo‘shma Shtatlari ham, Xitoy ham butun dunyo bo‘ylab to‘g‘ridan to‘g‘ri xorijiy investitsiyalarning asosiy manbalari bo‘lib kelgan. Biroq, ularning raqobati ularning investitsiya shakllariga ta‘sir ko‘rsatdi. Qo‘shma Shtatlar Xitoyning o‘shib borayotgan ta‘siri, texnologiya va infratuzilma kabi muhim sohalarga Xitoy sarmoyasi bilan bog‘liq bo‘lgan milliy xavfsizlik xavfidan tobora ko‘proq xavotirda. Binobarin, AQSH hukumati xorijiy sarmoyalarni tartibga solishni qattiqlashtirdi va Xitoy sarmoyalari ustidan nazoratni kuchaytirdi. Boshqa tomondan, Xitoy “Bir kamar, bir yo‘l” tashabbusi kabi tashabbuslar orqali global sarmoyaviy qamrovini kengaytirmoqda. Bu ba‘zi davlatlar, jumladan, Qo‘shma Shtatlar o‘rtasida Xitoyning qarz tuzog‘i bo‘yicha diplomatiyasi va investitsiyalarining potensial strategik oqibatlaridan xavotir uyg‘otdi.

Texnologiya: Texnologik raqobat Qo‘shma Shtatlar va Xitoy o‘rtasidagi raqobatning hal qiluvchi jihatiga aylandi. Ikkala davlat ham sun‘iy intellekt, 5G telekommunikatsiyalari kabi

rivojlanayotgan texnologiyalarda ustunlik uchun kurashmoqda. Qo‘shma Shtatlar milliy xavfsizlik va intellektual mulk o‘g‘irlanishini bahona qilib, Xitoyning ilg‘or texnologiyalariga kirishini cheklash choralarini ko‘rdi. Bunga eksport nazorati, investitsiya cheklovlari va Xitoy texnologiya kompaniyalarini taqiqlash kabi choralar kiradi. Bunga javoban Xitoy “Made in China 2025” kabi tashabbuslar orqali global texnologik yetakchiga aylanish sa‘y-harakatlarini tezlashtirdi. U xorijiy texnologiyalarga qaramligini kamaytirish va o‘z imkoniyatlarini oshirishni maqsad qilgan. Ushbu texnologik raqobat kelajakdagi global landshaftga ta‘sir qiladi, chunki rivojlanayotgan texnologiyalarni nazorat qilish hamda rivojlantirish iqtisodiy ustunlik va xavfsizlikni aniqlashi mumkin.

Mamlakatlar va jahon iqtisodiyotiga ta‘siri: Qo‘shma Shtatlar va Xitoy o‘rtasidagi raqobat ikkala davlatga ham, jahon iqtisodiyotiga ham sezilarli ta‘sir ko‘rsatdi. AQSHda savdo keskinligi va texnologik raqobat ta‘minot zanjirlarini buzdi hamda Xitoy bozorlari va ishlab chiqarishiga tayangan amerikalik biznes uchun qiyinchiliklar tug‘dirdi. Bu xarajatlarning oshishiga, eksportning qisqarishiga va ayrim tarmoqlarda ish o‘rinlarining qisqarishiga olib keldi. Boshqa tomondan, bu diversifikatsiya va muqobil bozorlarga sarmoya kiritish imkoniyatlarini ham keltirib chiqardi. Xitoy uchun raqobat iqtisodiy noaniqlikni keltirib chiqardi va uning iqtisodiy o‘rishini sekinlashtirdi. AQSH tomonidan tariflarning joriy etilishi Xitoy eksportiga, xususan, ishlab chiqarish va qishloq xo‘jaligi kabi sohalarda salbiy ta‘sir ko‘rsatdi. Biroq, Xitoy ham iste‘molga va innovatsiyalarga asoslangan iqtisodiyotga o‘tishga intilmoqda, bu esa Qo‘shma Shtatlar bilan raqobat tufayli tezlashdi.

AQSH va Xitoy o‘rtasidagi harbiy dinamika: Jahon siyosatidagi Qo‘shma Shtatlar va Xitoy o‘rtasidagi raqobat ikki davlat o‘rtasidagi harbiy taranglikning sezilarli darajada oshishiga olib keldi. Ikkala davlat ham o‘zlarining mudofaa budjetlariga katta miqdorda sarmoya kiritdilar, bu esa global boshqaruv, diplomatiya, xavfsizlik va iqtisodiy munosabatlarga ta‘sir ko‘rsatadigan qurollanish poygasiga olib keldi.

Mudofaa budjetlari: AQSH an‘anaviy ravishda jahon miqyosida eng katta mudofaa budjetiga ega bo‘lib, harbiy xarajatlar bo‘yicha har qanday boshqa davlatdan doimiy ravishda o‘zib ketadi. Biroq, Xitoy mudofaa budjetini muttasil oshirib bormoqda va hozirda AQSH bilan bo‘lgan farqni sezilarli darajada qisqartirib, ikkinchi eng katta mablag‘ sarflagan davlatga aylandi. Mudofaa budjetlarining bu o‘sishi harbiy imkoniyatlarga e‘tibor kuchayib borayotganidan dalolat beradi va bu ikki global kuch o‘rtasidagi raqobat kuchayganini ta‘kidlaydi.

Qurol poygasi: AQSH va Xitoyning mudofaa budjetlarining ortib borayotgani ikki davlat o‘rtasida qurollanish poygasini kuchaytirdi. Har ikki davlat o‘zlarining harbiy salohiyatini

modernizatsiya qilib, ilg'or qurol-yarog'larni, jumladan, kiber urush, kosmik texnologiyalar va dengiz kuchlarini rivojlantirishga e'tibor qaratmoqda. Ushbu qurollanish poygasi raqobatni kuchaytirdi hamda mintaqaviy va global xavfsizlik muammolariga hissa qo'shdi.

Hududiy nizolar: Janubiy Xitoy dengizidagi hududiy kelishmovchiliklar AQSH va Xitoy o'rtasidagi ziddiyatni yanada kuchaytirdi. Xitoyning bahsli suvlarda, jumladan, sun'iy orollar va harbiy inshootlar qurishdagi qat'iy harakatlari AQSH va uning ittifoqchilari tomonidan qarshilikka uchradi. Ushbu hududiy mojaro nafaqat mintaqaviy barqarorlik uchun xavf tug'diradi, balki ikki kuch o'rtasida to'g'ridan to'g'ri harbiy qarama-qarshilik ehtimoli haqida xavotir uyg'otadi.

Mintaqaviy barqarorlik va xalqaro xavfsizlik uchun oqibatlari: AQSH va Xitoy o'rtasidagi raqobat mintaqaviy barqarorlik va xalqaro xavfsizlik uchun muhim ta'sir ko'rsatadi. *Mintaqaviy barqarorlik:* Osiyo-Tinch okean mintaqasida AQSH va Xitoy o'rtasidagi keskinlikning kuchayishi noaniqlik va beqarorlik muhitini yaratdi. Bu ikki kuchning bir-biriga qarama-qarshi bo'lgan manfaatlarini kichikroq mintaqaviy davlatlar o'rtasida ittifoqlar va xavfsizlik bo'yicha sherikliklarning shakllanishiga olib keldi, chunki ular ushbu global kuchlarning ta'siriga qarshi turish uchun kuchlar muvozanatiga intilishadi. Bu esa mintaqadagi keskinlikni yanada kuchaytirishi va mojarolar xavfini oshirishi mumkin. *Xalqaro xavfsizlik:* AQSH va Xitoy o'rtasidagi raqobat xalqaro xavfsizlikka yanada kengroq ta'sir ko'rsatadi. Ikki davlatning ta'sir va hukmronlik uchun raqobati harbiy harakatlarning kuchayishiga olib keldi, masalan, dengiz patrullari va bir-birining hududlari yaqinida mashqlar. Ushbu harakatlar global xavfsizlik uchun jiddiy oqibatlarga olib kelishi mumkin bo'lgan noto'g'ri hisob-kitoblar, baxtsiz hodisalar va mumkin bo'lgan to'qnashuvlar xavfini keltirib chiqaradi. Bundan tashqari, har ikki davlatning ortib borayotgan kiber salohiyati xalqaro xavfsizlikka jiddiy tahdid solmoqda, chunki kiber urush zamonaviy urushning tobora muhim jihatiga aylanib bormoqda.

Global boshqaruv, diplomatiyaga ta'siri: Qo'shma Shtatlar va Xitoy o'rtasidagi raqobat global boshqaruv, diplomatiyaning turli jabhalarida aks etgan. *Global boshqaruv:* AQSH va Xitoy o'rtasidagi raqobat global boshqaruv dinamikasini shakllantirdi va bu xalqaro institutlar hamda ittifoqlarning o'zgarishiga olib keldi. Har ikki davlat global ishlarni tartibga soluvchi qoidalar va me'yorlarni shakllantirishga intiladi, bu esa savdo, inson huquqlari va iqlim o'zgarishi kabi masalalarda kelishmovchilik va keskinliklarga olib keladi. Raqobat mavjud global boshqaruv tuzilmasini shubha ostiga qo'ydi va xalqaro institutlar samaradorligini qayta baholashga turtki bo'ldi. *Diplomatiya:* AQSH va Xitoy o'rtasidagi raqobat ikki davlat o'rtasidagi diplomatik munosabatlarni keskinlashtirdi. Diplomatik aloqalar ko'proq ziddiyatli bo'lib qoldi, sababi har ikki davlat yanada qat'iy va raqobatbardosh pozitsiyalarni egalladi. Muzokaralar va

diplomatik tashabbuslar o‘zaro shubha va geosiyosiy raqobat tufayli to‘sqinlik qilmoqda, bu esa global muammolarni samarali hal qilishni qiyinlashtiradi.

MUHOKAMA

Jahon siyosatidagi AQSH va Xitoy o‘rtasidagi raqobat ularning bevosita ta’sir doiralari bilan tashqaridagi mintaqalar uchun ham muhim ta’sir ko‘rsatadi. Xususan, bu ikki global kuch o‘rtasidagi raqobat Janubiy-Sharqiy Osiyo, Afrika va Yaqin Sharqda aks sado berib, bu mintaqalardagi davlatlarning strategik hisob-kitoblarini shakllantirdi va ularning AQSH va Xitoy bilan munosabatlariga ta’sir ko‘rsatdi. Janubi-Sharqiy Osiyoda AQSH Xitoy raqobati geosiyosiy keskinlikni kuchaytirdi va mintaqa davlatlari o‘rtasida ta’sir o‘tkazish uchun raqobatni kuchaytirdi⁹. Janubiy-Sharqiy Osiyo davlatlari Xitoy bilan iqtisodiy aloqalarini AQSH bilan xavfsizlik bo‘yicha sherikliklariga qarshi muvozanatlashtirmoqchi bo‘lib, hokimiyat uchun kurashning o‘rtasida qoldi. Xususan, Janubiy Xitoy dengizi mojarosi AQSH-Xitoy raqobatida o‘tkir nuqta sifatida paydo bo‘ldi, Vyetnam, Filippin va Indoneziya kabi davlatlar murakkab hududiy nizolarni boshdan kechirib, katta kuchlar to‘qnashuviga tushib qolmaslikka harakat qilmoqda. AQSH-Xitoy raqobatiga javoban Janubiy-Sharqiy Osiyo davlatlari ikkala global kuchlar bilan munosabatlarini boshqarish uchun turli strategiyalarni qabul qildilar. Ba’zi davlatlar AQSH yoki Xitoyga qaramlikni kamaytirish uchun iqtisodiy hamkorlik va xavfsizlik choralarini diversifikatsiya qilishga intilishdi. Boshqalar esa o‘zlarining strategik mavqeyidan foydalanib, ikkala kuchdan imtiyozlar olish uchun ularni o‘z manfaatlarini ta’minlash uchun bir-biriga qarshi o‘ynashga harakat qilishdi. Afrikada AQSH-Xitoy raqobati Xitoyning qit’ada o‘sib borayotgan iqtisodiy ishtiroki fonida o‘ynadi¹⁰. Xitoyning infratuzilma, tabiiy resurslar va rivojlanish loyihalariga sarmoyalari Afrikada tez sur’atlar bilan kengayib, Vashingtonda Pekinning ta’siri kuchayib borayotganidan xavotir uyg‘otdi. AQSH Afrika davlatlari bilan iqtisodiy rivojlanish, yaxshi boshqaruv va xavfsizlik sohasida hamkorlikni rivojlantirish orqali Xitoyning ta’siriga qarshi turishga harakat qildi. Afrika davlatlari, o‘z navbatida, AQSH va Xitoy bilan munosabatlaridan maksimal darajada foydalanishga intilishdi. Ko‘pgina davlatlar Xitoy sarmoyasi va infratuzilma loyihalarini iqtisodiy o‘sish va rivojlanish vositasi sifatida olqishladi. Shu bilan birga, Afrika hukumatlari terrorizmga qarshi kurash, tinchlikni saqlash va boshqaruvni isloh qilish kabi masalalarda AQSH bilan hamkorlik qilib, o‘zlarining milliy manfaatlarini ta’minlash uchun har ikkala global kuchlar bilan munosabatlarini muvozanatlashtirdilar. Yaqin Sharqda AQSH–Xitoy raqobati uzoq davom etgan mintaqaviy

⁹ Wen Zha (2023) “Southeast Asia amid Sino-US Competition: Power Shift and Regional Order Transition” *The Chinese Journal of International Politics*, Volume 16, Issue 2, Summer 2023, pp. 241–261.

¹⁰ Thomas P. Sheehy (2022) “10 Things to Know about the U.S.-China Rivalry in Africa” *United States Institute of Peace*. Retrieved from: <https://www.usip.org/publications/2022/12/10-things-know-about-us-china-rivalry-africa>

mojarolar va hokimiyat uchun kurashlar bilan kesishgan.¹¹ Yaqin Sharq energiya resurslari, geosiyosiy ahamiyati va xavfsizlik muammolarini hisobga olgan holda AQSH va Xitoy uchun ham strategik ahamiyatga ega mintaqadir. Ushbu ikki global kuch o'rtasidagi raqobat Yaqin Sharqdagi dinamikaga ta'sir ko'rsatib, mintaqa bo'ylab ittifoqlar, mojarolar va diplomatik tashabbuslarni shakllantirdi. Yaqin Sharqdagi davlatlar AQSH va Xitoy bilan munosabatlarini o'zlarining strategik manfaatlari va ustuvorliklaridan kelib chiqib yo'lga qo'yishga intilishdi. Ba'zi davlatlar harbiy yordam, iqtisodiy yordam va siyosiy yordamni ta'minlash uchun AQSH bilan yaqindan hamkorlik qildilar. Boshqalar esa Xitoy bilan energetika bitimlari, infratuzilma sarmoyalari va diplomatik aloqalar orqali aloqalarini chuqurlashtirdilar. AQSH va Xitoy o'rtasidagi jahon siyosatidagi raqobat global boshqaruv, diplomatiya, xavfsizlik va iqtisodiy munosabatlarga sezilarli ta'sir ko'rsatdi. Biz quyida AQSH va Xitoy o'rtasidagi diplomatik raqobatni baholaymiz, ularning yumshoq kuch strategiyalari, xalq diplomatiyasi va xorijdagi sarmoyalarga e'tibor qaratamiz va bu raqobatning global boshqaruv, Birlashgan Millatlar Tashkiloti va Jahon Savdo Tashkiloti kabi ko'p tomonlama institutlarga ta'sirini ko'rib chiqamiz.

Diplomatik raqobat: AQSH va Xitoy o'rtasidagi diplomatik raqobat global sahnada ta'sir va kuch prognozi uchun strategik raqobat bilan tavsiflanadi. Ikkala davlat ham o'z manfaatlarini ilgari surish uchun bir qator diplomatik vositalardan, jumladan, xalqaro idrokni shakllantirishga qaratilgan yumshoq kuch tashabbuslari va chet eldagi obro'sini oshirishga qaratilgan xalq diplomatiyasi sa'y-harakatlaridan foydalangan. AQSH an'anaviy ravishda yumshoq kuchni global miqyosda loyihalashda o'zining madaniy ta'siri, demokratik qadriyatlarini va texnologik innovatsiyalariga tayanadi, Xitoy esa yumshoq kuch strategiyasining bir qismi sifatida iqtisodiy rivojlanish, infratuzilma investitsiyalari va madaniy almashinuvlarga tobora ko'proq e'tibor qaratmoqda. Xalq diplomatiyasi nuqtayi nazaridan, AQSH ham, Xitoy ham turli kanallar, jumladan, ommaviy axborot vositalari, ta'lim almashinuvi va madaniy dasturlar orqali xorijiy auditoriya bilan aloqa o'rnatishga intildi. AQSH o'zining ko'ngilochar sanoati, ta'lim muassasalari va raqamli platformalaridan Amerika qadriyatlarini butun dunyo bo'ylab targ'ib qilish uchun foydalandi, Xitoy esa o'zining yumshoq kuchi va ta'sirini kuchaytirish uchun global ommaviy axborot vositalari, Konfutsiy institutlari va "Bir makon, bir yo'l" tashabbusini kengaytirdi. Xorijdagi investitsiyalar AQSH va Xitoy o'rtasidagi diplomatik raqobatda ham muhim rol o'ynadi. Masalan, Xitoyning "Bir makon, bir yo'l" tashabbusi Pekin tashqi siyosatining asosiga aylanib, Osiyo, Afrika va Yevropa bo'ylab infratuzilmani rivojlantirish, savdo aloqalari va iqtisodiy hamkorlikni rag'batlantiradi. Bundan farqli o'laroq, AQSH butun

¹¹ Abu Zafar (2023) "The US-China Rivalry in the Middle East: A Critical Analysis" South African Journal of International Affairs 44.(520):86–93.

dunyo mamlakatlari bilan diplomatik aloqalar doirasida xususiy sektor investitsiyalarini, rivojlanishga ko'maklashish va xavfsizlik bo'yicha hamkorlikni rivojlantirishga e'tibor qaratdi.

Global boshqaruvga ta'siri: AQSH va Xitoy o'rtasidagi raqobat global boshqaruv va ko'p tomonlama institutlarga chuqur ta'sir ko'rsatdi. Har ikki davlat ham xalqaro tizim qoidalarini o'z manfaatlarini va qadriyatlarini aks ettiruvchi tarzda shakllantirishga intildi. AQSH Birlashgan Millatlar Tashkiloti, Jahon Savdo Tashkiloti va NATO kabi institutlar orqali demokratiya, inson huquqlari va erkin savdoni targ'ib qilib, liberal baynalmilalizmning yetakchi himoyachisi bo'lib kelgan. Biroq, so'nggi yillarda AQSH Tramp ma'muriyati ostida ko'proq bir tomonlama yondashuvni qo'lladi, mavjud global tartibni shubha ostiga qo'ydi va ko'p tomonlama institutlarning samaradorligini shubha ostiga qo'ydi. Xitoy esa rivojlanayotgan mamlakatlar manfaatlarini yaxshiroq aks ettirish va ko'p qutbli dunyo tartibini targ'ib qilish maqsadida xalqaro institutlarni isloh qilishga intilib, global boshqaruvda yanada qat'iy ishtirokchi sifatida maydonga chiqdi. Pekin BMT Xavfsizlik Kengashi, Xalqaro Valuta Jamg'armasi va Jahon banki kabi ko'p tomonlama forumlardagi ishtirokini oshirib, rivojlanayotgan iqtisodiyotlarning ko'proq vakilligini va global boshqaruvga yanada inkluziv yondashuvni yoqlab chiqdi. AQSH–Xitoy raqobatining global boshqaruvga ta'siri savdo mojarolari, iqlim o'zgarishi bo'yicha muzokaralar, tinchlikparvar operatsiyalar va gumanitar yordam kabi qator masalalarda sezildi. Ushbu ikki global kuch o'rtasidagi raqobat ko'p tomonlama hamkorlik va konsensusga erishish uchun muammolarni keltirib chiqardi, chunki mamlakatlar dunyo tartibiga oid qarama-qarshi qarashlarni yo'lga qo'ymoqda va dolzarb global muammolar bo'yicha umumiy til topish uchun kurashmoqda.

XULOSA

Maqolada muhokama qilingan asosiy dalillar orasida AQSH va Xitoy o'rtasidagi ta'sir va kuch prognozi uchun strategik raqobat, ikkala davlat ham o'z manfaatlarini ilgari surish uchun turli diplomatik vositalardan foydalanadi. AQSH madaniy ta'sir, demokratik qadriyatlar va texnologik innovatsiyalarga asoslangan yumshoq kuch tashabbuslariga tayanadi, Xitoy esa yumshoq kuch strategiyasining bir qismi sifatida iqtisodiy rivojlanish, infratuzilma investitsiyalari va madaniy almashinuvlarga urg'u beradi. Ikkala davlat ham ommaviy axborot vositalari, ta'lim almashinuvi va madaniy dasturlar orqali xalqaro tushunchalarni shakllantirish va ularning global obro'sini oshirish uchun ommaviy diplomatiya harakatlari bilan shug'ullanadi. Bundan tashqari, chet el sarmoyalari raqobatda hal qiluvchi rol o'ynadi, Xitoyning "Bir makon, bir yo'l" tashabbusi infratuzilmani rivojlantirish va iqtisodiy hamkorlikni rag'batlantirdi, AQSH esa xususiy sektor sarmoyalari va xavfsizlik bo'yicha hamkorlikka e'tibor qaratdi. AQSH–Xitoy raqobatining global boshqaruvga ta'siri sezilarli bo'ldi, chunki ikkala

davlat ham o'z manfaatlarini va qadriyatlarini aks ettirish uchun xalqaro tizim qoidalarini shakllantirishga intiladi. AQSH ko'p tomonlama institutlar orqali demokratiya, inson huquqlari va erkin savdoni ilgari surib, liberal baynalmilalizm tarafdori bo'lib kelgan. Bundan farqli o'laroq, Xitoy rivojlanayotgan mamlakatlarni yaxshiroq ifodalash va ko'p qutbli dunyo tartibini targ'ib qilish uchun islohotlarni yoqlab, global boshqaruvda qat'iyroq bo'ldi. Ushbu raqobat savdo kelishmovchiliklari, iqlim o'zgarishi bo'yicha muzokaralar va tinchlikni saqlash operatsiyalari kabi masalalar bo'yicha ko'p tomonlama hamkorlik uchun qiyinchiliklarni yuzaga keltirdi. Oldinga nazar tashlaydigan bo'lsak, AQSH–Xitoy raqobatining jahon siyosatining kelajagiga ta'siri murakkab va ko'p qirrali. Bitta sценарий Sovuq urushga o'xshash yangi dinamikani o'z ichiga olishi mumkin, bu turli sohalarda keskinlik va raqobatning kuchayishi bilan tavsiflanadi. Bu global ishlarda qutblanish va beqarorlikning kuchayishiga olib kelishi mumkin. Shu bilan bir qatorda, AQSH va Xitoy o'rtasidagi hamkorlikning kengayishi barqaror va farovon xalqaro tartibni o'rnatishga yo'l ochishi mumkin, bunda har ikki davlat umumiy muammolarni hal qilish uchun birgalikda ishlaydi. Quvvat almashinuvi sценарийsi ham paydo bo'lishi mumkin, Xitoy potensial ravishda global boshqaruv normalari va institutlarini shakllantirishda dominant o'yinchiga aylanadi. Siyosatchilar va xalqaro ishtirokchilar uchun asosiy tavsiyalardan biri diplomatik muloqotga AQSH va Xitoy o'rtasidagi keskinlikni boshqarish va o'zaro tushunishni rivojlantirish vositasi sifatida ustuvor ahamiyat berishdir. Diplomantik kanallar muloqot va muzokaralar uchun muhim platforma bo'lib, har ikki davlatga kelishmovchiliklarni bartaraf etish, ishonchni mustahkamlash va asosiy masalalar bo'yicha umumiy til topish imkonini beradi. Muntazam ravishda yuqori darajadagi muloqotlar va maslahatlashuvlar o'tkazish orqali siyosatchilar mojarolarni kamaytirish va nizolarni tinch yo'l bilan hal qilish yo'lida harakat qilishlari mumkin, bu esa mojaro avj olish xavfini kamaytiradi. Bundan tashqari, siyosatchilar va xalqaro ishtirokchilar umumiy muammolar bo'yicha hamkorlikni rivojlantirish uchun AQSH va Xitoy bilan hamkorlik qilish muhimligini ta'kidlashlari kerak. Raqobatga qaramay, AQSH va Xitoy iqlim o'zgarishi, global sog'liqni saqlash va mintaqaviy xavfsizlik kabi sohalarda bir-biriga mos keladigan manfaatlarga ega, bu yerda hamkorlik umumiy tahdidlarni bartaraf etish va o'zaro maqsadlarni ilgari surish uchun zarurdir. Diplomantik kanallar, ko'p tomonlama forumlar va "Track II" dialoglari orqali har ikki davlat bilan faol hamkorlik qilish orqali xalqaro ishtirokchilar konstruktiv hamkorlikni osonlashtirish hamda AQSH va Xitoy o'rtasidagi muloqotni rivojlantirishga yordam berishi mumkin. Bundan tashqari, siyosatchilar va xalqaro ishtirokchilar uchun AQSH-Xitoy raqobatini boshqarishda ko'p tomonlamalik tamoyillarini qo'llab-quvvatlash juda muhimdir. Ko'p tomonlama institutlar va tuzilmalar hamkorlikni rag'batlantirish, nizolarni hal qilish va xalqaro

normalar hamda qoidalarga asoslangan tartibni qoʻllab-quvvatlash uchun qimmatli platforma boʻlib xizmat qiladi. BMT, Jahon Savdo Tashkiloti va mintaqaviy tashkilotlar kabi koʻp tomonlama mexanizmlarni mustahkamlash orqali siyosatchilar AQSH-Xitoy munosabatlarini boshqarish va global muammolarni hal qilish uchun yanada barqaror va bashorat qilinadigan muhitni yaratishga yordam berishi mumkin. Bundan tashqari, siyosatchilar shaffoflik, javobgarlik va xalqaro huquqqa hurmatni ragʻbatlantiradigan inkluziv va qoidalarga asoslangan tizimlarni yaratish ustida ishlashlari kerak. Belgilangan meʼyorlar va kelishuvlarga rioya qilish orqali Qoʻshma Shtatlar ham, Xitoy ham beqarorlashtiruvchi xatti-harakatlarning oldini olish va mojaro avj olish xavfini kamaytirishga yordam beradi. Xalqaro ishtirokchilar voqealar rivojini kuzatish, belgilangan tamoyillarga rioya qilishni targʻib qilish va tomonlarni oʻz harakatlari uchun javobgarlikka tortish orqali xalqaro meʼyor va qoidalarga rioya qilishni ragʻbatlantirishda asosiy rol oʻynashi mumkin. Xulosa qilib aytganda, AQSH-Xitoy raqobatini samarali boshqarish siyosatchilar va xalqaro ishtirokchilarning diplomatik muloqot, hamkorlik va koʻp tomonlama munosabatlarga ustuvor ahamiyat berish uchun birgalikdagi saʼy-harakatlarini talab qiladi. Konstruktiv muloqotni rivojlantirish, hamkorlikni ragʻbatlantirish va xalqaro meʼyorlarni qoʻllab-quvvatlash orqali har ikki davlat ham oʻzaro kelishmovchiliklarni bartaraf etishi va global boshqaruv, diplomatiya, xavfsizlik va iqtisodiy munosabatlardagi umumiy maqsadlar sari harakat qilishi mumkin. Hamkorlik va muloqot AQSH–Xitoy raqobatining murakkabligini boshqarish hamda xalqaro hamjamiyat uchun yanada barqaror va farovon kelajakni taʼminlash uchun muhim vositadir.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR ROʻYXATI

1. Abu Zafar (2023) “The US-China Rivalry in the Middle East: A Critical Analysis” South African Journal of International Affairs 44.(520):86–93. Retrieved from: https://www.researchgate.net/publication/370221347_The_US-China_Rivalry_in_the_Middle_East_A_Critical_Analysis
2. Andrew Small (2022) “The Rupture: China and the Global Race for the Future”. Hurst Publishers. ISBN:9781787387782
3. Barbara Lippert, Volker Perthes (2020) “Strategic Rivalry between United States and China”. SWP Research Paper 2020/RP 04, 06.04.2020, 53 Seiten. Retrieved from: <https://www.swp-berlin.org/10.18449/2020RP04/>
4. Carlson, B.G. (2023). US-China Strategic Competition in Each Domestic Context. Palgrave Macmillan, Cham. Retrieved from: https://doi.org/10.1007/978-3-031-15389-1_3
5. Elcan TOKMAK (2023) “The Effects of US-China Rivalry on the Security of the North Pacific” Retrieved from: <https://www.ankasam.org/the-effects-of-us-china-rivalry-on-the-security-of-the-north-pacific/?lang=en>
6. Fred Bergsten (2022) “The United States vs. China: The Quest for Global Economic Leadership”. Polity Press. ISBN-13978-1509547357

7. Joshua P. Meltzer, Neena Shenai (2019) "The US-China economic relationship" Retrieved from: https://www.brookings.edu/wp-content/uploads/2019/02/us_china_economic_relationship.pdf
8. Kevin Rudd (2022) "The Avoidable War: The Dangers of a Catastrophic Conflict between the US and Xi Jinping's China". PublicAffairs. ISBN-139781541701304
9. Megha Khemka. "Questionable Means to Problematic Ends: Nixon's Historic Trip to China". Chicago History Museum. Retrieved from: <https://www.chicagohistory.org/app/uploads/2023/08/CMHD-Students-Annotated-Bibliography-Paper-Example.pdf>
10. Mohammed Saaida. (2023) "The Rise of China as a Global Superpower and its Implications for International Relations." Retrieved from: https://www.researchgate.net/publication/372629196_The_Rise_of_China_as_a_Global_Superpower_and_its_Implications_for_International_Relations
11. Paolo Urio (2022) "America and the China Threat: From the End of History to the End of Empire". Clarity Press. ISBN-101949762505
12. Raphael Padula, Diego Eugênio Pizetta. (2022) "The increasing dispute between USA and China over international standardization". *Revista Brasileira de Política Internacional* 65 (1) Retrieved from: <https://doi.org/10.1590/0034-7329202200112>
13. Stephan Roach (2022) "Accidental Conflict: America, China, and the Clash of False Narratives" Yale University Press. ISBN:9780300259643
14. Steve Chan (2022) "Rumbles of Thunder: Power Shifts and the Danger of Sino-American War" Columbia University Press. ISBN: 9780231208451.
15. Sun, Xihui. "USA, China and Global Leadership: Analysis in the Perspective of Conceptualisation." *India Quarterly* 75, no. 2 (2019): 190–205. <https://www.jstor.org/stable/48509419>
16. Thomas P. Sheehy (2022) "10 Things to Know about the U.S.-China Rivalry in Africa" United States Institute of Peace. Retrieved from: <https://www.usip.org/publications/2022/12/10-things-know-about-us-china-rivalry-africa>
17. Wen Zha (2023) "Southeast Asia amid Sino-US Competition: Power Shift and Regional Order Transition" *The Chinese Journal of International Politics*, Volume 16, Issue 2, Summer 2023, Pages 241–261. Retrieved from: <https://doi.org/10.1093/cjip/poad006>
18. Yuhan Zhang (2024) The United States and China's complex cooperation and rivalry continue | East Asia Forum. Retrieved from: <https://doi.org/10.59425/eabc.1706786688>